

KUZEY MAKEDONYA`DA TÜRK YATIRIMLARI: Ekonomi Dışı Etkenlerin Önemi ve İnşaat Sektöründe Deneyimler.

Dr. Esfer ALİYİ

[CFO, CEVAHIR MAKEDONYA]

Doğrudan Yabancı Yatırımların Anlam ve Önemi.

Makedonya, sosyo-iktisadi gelişiminin bir ön şartı olan siyasi istikrarının devamı için Türkiye ile her alanda, arasında var olan dostane ilişkilerin daha da geliştirilmesi gerekmektedir.

Türkiye'nin, Makedonya'ya ilgisini haklı kılan birkaç faktör bulunmaktadır bunlar:

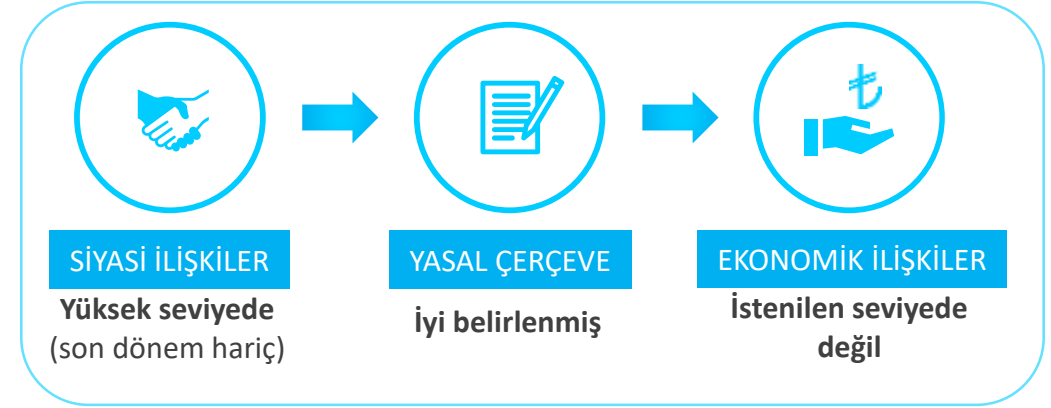
İki ülke üst düzey resmi yetkililerince 'komşu kapıcık' ve 'romantik' bir ilişki olarak değerlendirilen siyasi ilişkiler maalesef ekonomik ilişkilerde istenilen düzeyde kendini gösteremese de, son on yılda önemli bir ilerleme kaydedildiği söylenebilir.

DYY`a Temel Oluşturan Yasal Çerçeve.

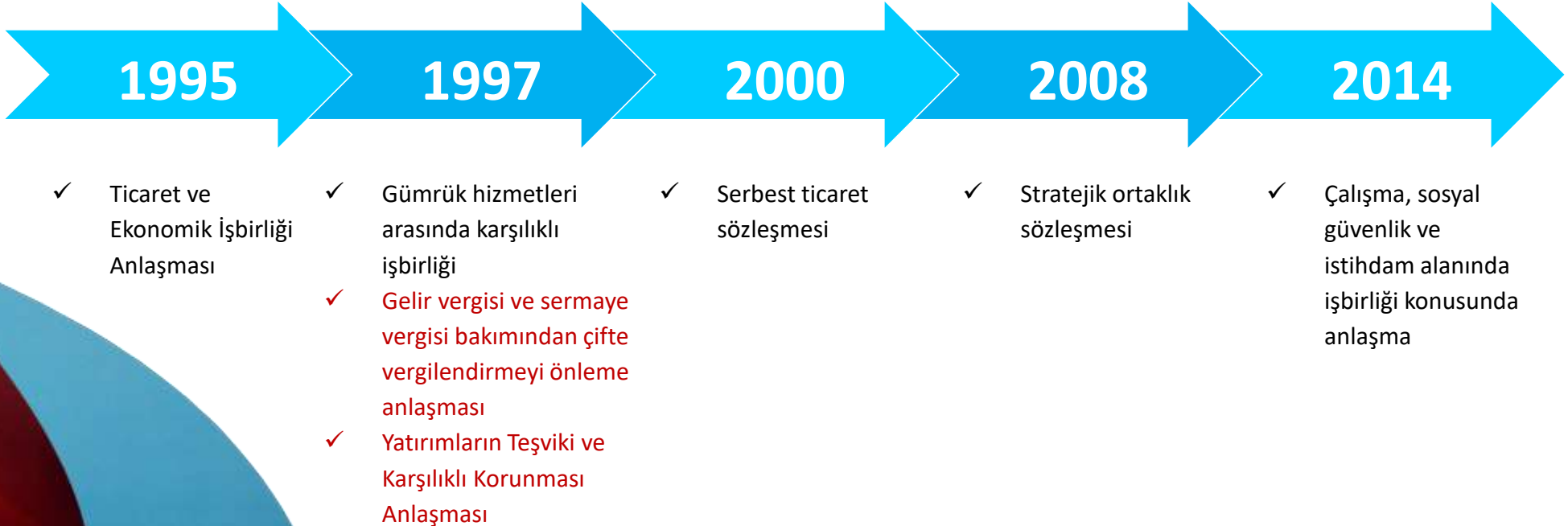
Makedonya ile Türkiye arasındaki iletişim ve işbirliği, her seviyede **yoğun ve aktiftir**.

Makedonya ve Türkiye arasında:

- 35 uluslararası sözleşme,
- 49 uluslararası evrak,
- bir ardışık sözleşme ve
- süreçte olan 15 sözleşme bulunmaktadır.

Makedonya ve Türkiye arasında ticari ve ekonomik işbirliği **yasal çerçevesi** açısından önemli sözleşmeler:

Makedonya'da Sayılarla DYY.

Tablo: Makedonya'da Türkiye Menşeli Doğrudan Yatırımlar (avro)

	Değeri	Stok		Akımlar
		Makedonya Genel Toplamı	Türkiye'nin aldığı pay %	Yıllara göre değeri
1997	0,70	141,22	0,50	
1998	1,15	270,37	0,42	
1999	14,24	359,90	3,96	
2000	16,12	580,05	2,78	
2001	16,23	1.039,15	1,56	
2002	17,98	1.160,71	1,55	
2003	18,86	1.292,14	1,46	1,51
2004	26,49	1.610,22	1,65	3,95
2005	25,06	1.768,97	1,42	0,33
2006	27,72	2.098,57	1,32	3,90
2007	34,91	2.545,17	1,37	2,01
2008	42,98	2.968,75	1,45	-1,50
2009	49,74	3.141,38	1,58	4,43
2010	48,29	3.255,97	1,48	15,53
2011	117,23	3.615,08	3,24	77,12
2012	145,32	3.685,54	3,94	23,53
2013	168,13	3.979,97	4,22	22,81
2014	182,1	4.023,6	4,52	17,05
2015	214,6	4.400,1	4,87	27,05
2016	247,8	4.657,3	5,32	32,95
2017	252,3	4.697,8	5,4	6,62
2018	283,9	5.307,0	5,35	33,86

1997 - 2018
döneminde

Türkiye kaynaklı yabancı yatırım miktarı 283.9 milyon avro

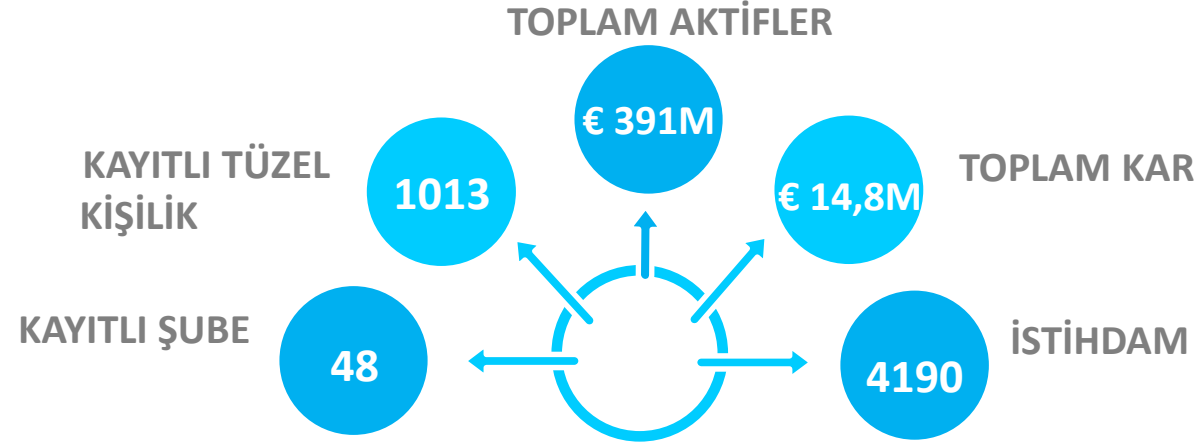
- 7 Makedonya'da doğrudan yabancı yatırımları bulunan ülkeler arasında **yedinci** sırada,
- 1 AB ülkeleri dışında ise **birinci** sırada
- 8 Makedonya'nın **sekizinci** en büyük ticaret ortağı.

2018 yılında iki ülke arasındaki ticaret hacmi 521 milyon ABD dolarıdır.

1997 – 2018 döneminde, Türkiye menşeli doğrudan yatırımların, ülke toplam DYY içerisinde aldığı ortama pay ise %2,7 civarındadır.

Makedonya'da Sayılarla DYY.

Makedonya Ticari sicil ve yıllık hesaplar sicilinden elde etmiş olduğumuz (açık veri olmayan) ve Ocak 2019 tarihli bilgilere göre:

Tablo. Makedonya'ya doğrudan yatırım olarak gelen bazı önemli Türk yatırımcıların listesi

	Şirket	Proje	Başlangıç tarihi	Tutar (milyon avro)	İstihdam	Durum
1	Haznedar Refrakter	Vardar Dolomit şirketine yatırım	2003	5	250	Faaliyette
2	Ramstore Makedonya	Ticaret Merkezi (AVM) İnşaatı	2005	50	575	Faaliyette
3	TAV	Aleksandar Veliki' ve 'Sv. Kliment Ohridski' havaalanlarının inşaatı	2008	200	650	Faaliyette
4	Halk Bankası	1998 yılında Ziraat Bankası olarak kurulan ardından devralınan bankacılık yatırımı	2011	65	491	Faaliyette
5	Acıbadem	Sistina hastanesine yapılan yatırım	2011	/	/	Faaliyette
6	Avrupa Göz Hastanesi	Hastane yatırımı	2011	12	52	Faaliyette
7	Cevahir Holding	Skycity Yüksek katlı Bina İnşaatı, Suncity Müstakil Konutlar İnşaat Projesi- 850.000 m2 alana yayılı	2012	450	450	Devam etmekte
8	Limak Holding	Konut ve AVM İnşaatı	2012	250	25	Devam etmekte
9	Sütaş	Balkanska Mlekara isimli şirketine yapılan yatırım	2012	13	70	Faaliyette
10	Levidiagro	Pirinç işleme fabrikası	2015	4	100	Faaliyette
11	Çağatay Kablo	Üsküp 1 SB- kablo ve el.techizatları üretimi	2017	4	100	Devam etmekte
12	Murat Tic. Kablo	Üsküp 2 SB- oto ve beyaz esya kablo üretimi	2017	6,6	60	Devam etmekte
			Toplam	1059,6	2823	

Kaynak: Yazarın farklı kaynaklardan derlemesi.

Makedonya'da Sayılarla **DYY**.

TÜRK ŞİRKETLERİNİN YER ALDIĞI SEKTÖRLER

Tarım
Ormanlık
Balıkçılık

Ticaret

Üretim

Gıda Sanayisi

Finans

Sigorta

Sağlık

Eğitim

Turizm

Ulaşım

İnşaat

Basın

TURKISH AIRLINES

Makedonya'daki Türk Yatırımların Genel Etkileri.

İstatistik Modelleri (Regresyon ve VAR)

DYY'nın Makedonya ekonomisindeki önemli değişkenler üzerindeki *etkilerini tespit etmek* amacıyla, bu kilit değişkenler arasındaki yön ve bağlantıları vermesi gereken bir kaç basit istatistik model (regresyon ve VAR) oluşturduk.

Sonuç

Empirik analizin sonucu *Türkiye menşeli DYY da %10 bir artış olduğu takdirde, GSYİH da %0.9 artış gerçekleşecektir* ki bu iki değişken arasında önemli bir bağımlılığı da ortaya koymaktadır.

Anket

Makedonyada bulunan en büyük Türk yatırımcıları* arasında gerçekleştirdiğimiz *anket* sonuçlarına göre, istihdama olumlu katkısı olduğu ortaya konulmuştur.

Milli mensubiyetlere göre istihdam:

Makedon
Türk
Arnavut-Boşnak

İletişim dili:
Makedonca
Türkçe-İngilizce

Vaka analizi

Bu *vaka analizinde* bir türk inşaat şirketinin* yerel yönetime, istihdama ve spillover etkisini ortaya koymak için bir hesaplama yer verilmiştir.

Mülakatlar

Doğrudan yabancı yatırımların ülkenin sosyo-ekonomik kalkınmasına sağladığı katkılar ya da yarattığı etkileri görebilmek için nitel bir çalışma yapılmıştır (Türkiyeli ve yerel firmaların yöneticileri ile detaylı mülakatlar gerçekleştirilmiştir).

Makedonya'daki Türk Yatırımların Genel Etkileri.

Türk firmaları toplumsal hayatın diğer alanları yanında kültürün, sporun vd alanların da gelişmesine katkı sunmaktadır. Bu yönde birkaç örnek verilebilir:

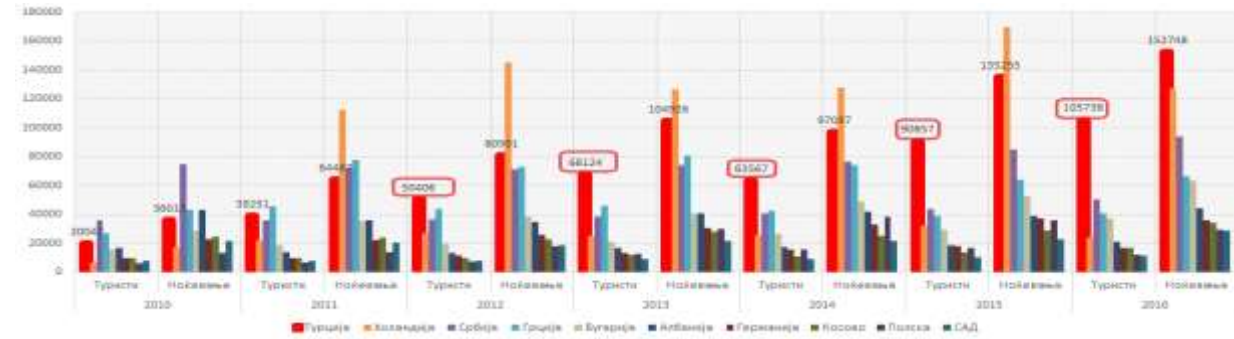
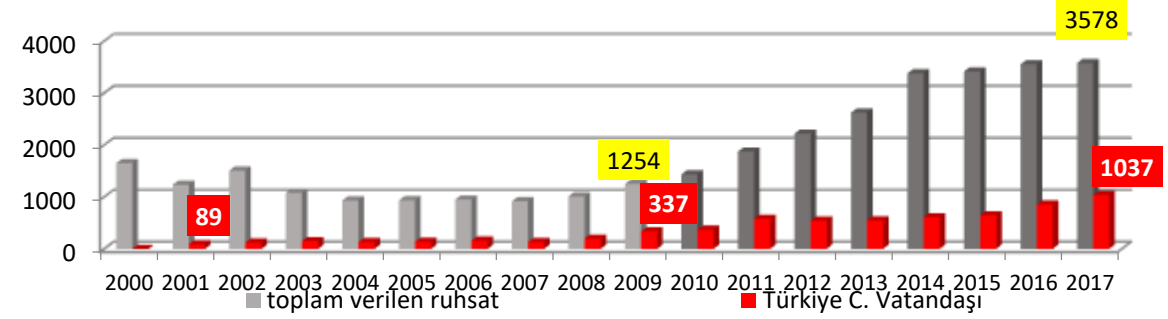
Limak –Makedonya basketbol federasyonu sponsoru,

Cevahir Holding MZT basketbol kulübü sponsoru,

Halkbank Balkan voleybol federasyonu ve Makedonya hentbol federasyonu sponsoru,

D'S damat da Makedonya futbol federasyonu sponsoru vd.

Şekil. Türkiye vatandaşlarına verilen çalışma ruhsatları ve Turist sayısı ve geceleme verileri

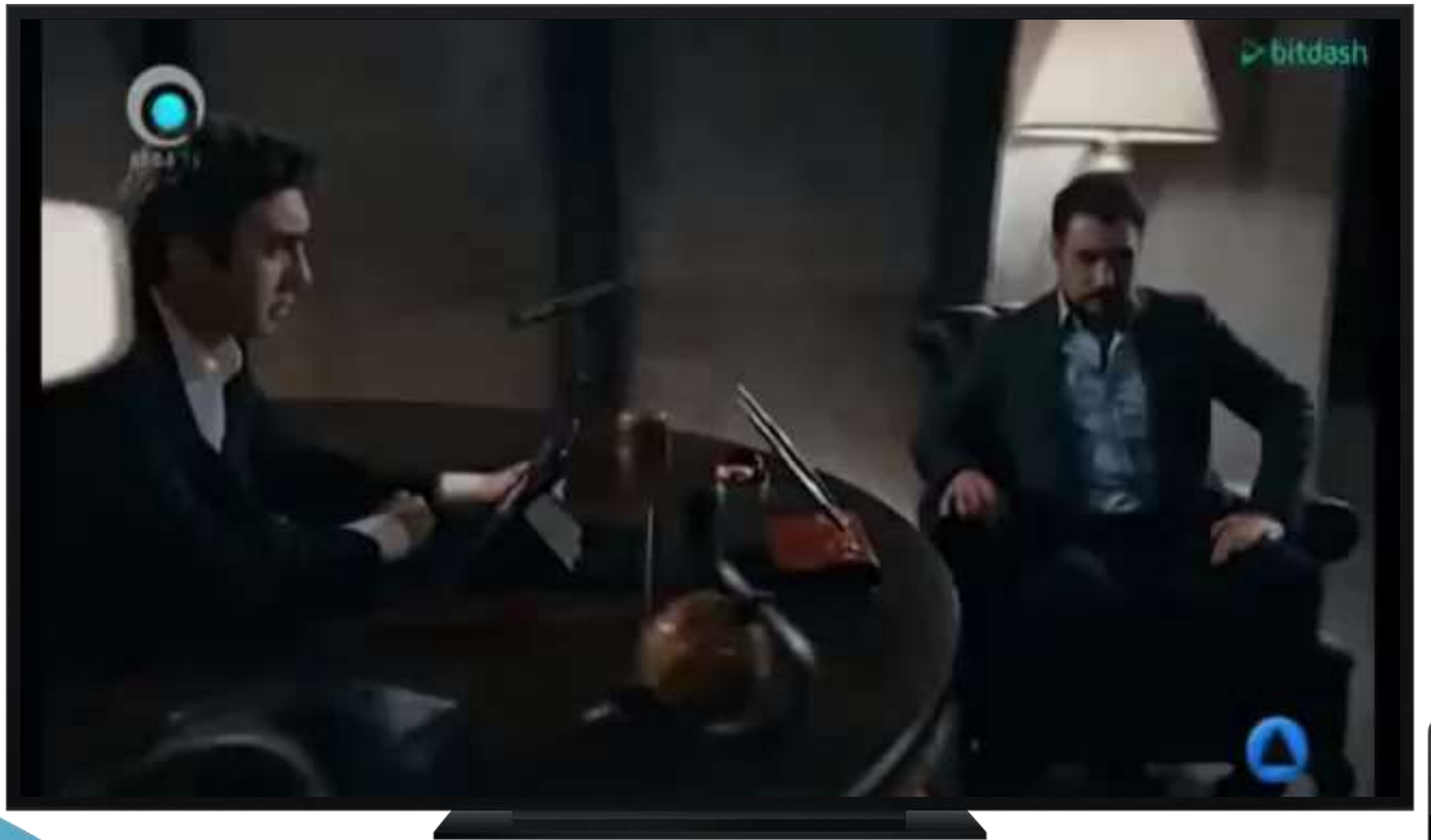

Makedonyada verilen **çalışma ruhsatlarının en fazla Türk vatandaşlarına** verildiğini özellikle 2009 yılından itibaren önemli bir artış gözlemlendiği, ayrıca turist sayısı ve geceleme verilerine bakıldığında **Türkiyeden gelen turistlerin birinci sırada** olduğu da gözlemlenmektedir.

DYY İçin Ekonomi Dışı Etkenlerin Önemi.

- ❑ Türkiye, son on yılda gelişen **imajını korumalıdır**.
- ❑ Türkiye, Balkanlar'daki kültürel yumuşak gücünü (soft power) ekonomik güce dönüştürmeyi başarıyla sürdürmeye **devam etmeli**
- ❑ DYY, **müttefik kazanmak** amacıyla kullanılan bir dış politika aracı

- ➔ **Geleneksel dostluk** ilişkisi vardır.
- ➔ Makedonyada yaşayan **Türk toplumu** ve Türkiyede yaşayan Makedonya kökenli Türk vatandaşları ayrıca iş insanları
- ➔ İki ülke arasındaki işbirliği **kültür, tarih, eğitim, bilim, savunma, sağlık, turizm** ve diğer alanlarda da yoğun olduğu görülmektedir.
- ➔ Türkiye, **TİKA** aracılığı ile Makedonyada 2005 yılından itibaren 60 milyon avro'nun üzerinde değerinde 950 proje gerçekleştirmiştir.
- ➔ 2015 yılına kadar, Türkiye farklı programlar çerçevesinde Makedonya'ya 20 milyon ABD doları **askeri mali yardım**
- ➔ Makedon uluslararası işbirliği merkezi tarafından düzenlenen ankette Makedonya için Türkiye *en sevilen* '**dost ülke**' ve '**eniye ortak**' seçilmiştir.
- ➔ Son yıllarda, Makedonya'dan çok fazla insan Türkiyeyi **ziyaret** ediyor, **türk dilini** öğrenmek istiyor ve türk **yaşam stiline** özeniyor.
- ➔ Son dönemde, Türk televizyon **dizileri, filmleri** ve **kanalları** Makedonya'da önemli popüleriteye sahiptir.

İkinci Bölüm

Kuzey Makedonya'da İnşaat Sektöründeki Deneyimler

İnşaat Sektöründe Deneyimler.

Genel olarak bakıldığında, Türk yatırımlarının doğrudan ekonomik büyüme, istihdam ve ihracat üzerinde **olumlu etkisi** vardır.

Ayrıca doğrudan olduğu gibi ve dolaylı olarak da **olumlu etkisi** vardır.

Sonuç.

Genel bir değerlendirme yapıldığında Makedonya'daki Türkiye yatırımlarının sosyo-ekonomik gelişmeye büyük ölçüde olumlu etkileri olduğu sonucuna varılabilir.

Sonuçta, iki ülke arasındaki ekonomik işbirliğinin ve ilişkilerin arttığı ancak henüz kullanılmayan büyük bir işbirliği potansiyelinin bulunduğu sonucuna varılabilir.

Makedonyalı bir kardeşiniz olarak,
Siz değerli İSO üyelerini Makedonyada Yatırım Yapmaya,
davet etmek istiyorum.

Teşekkür Ederim

#esferali

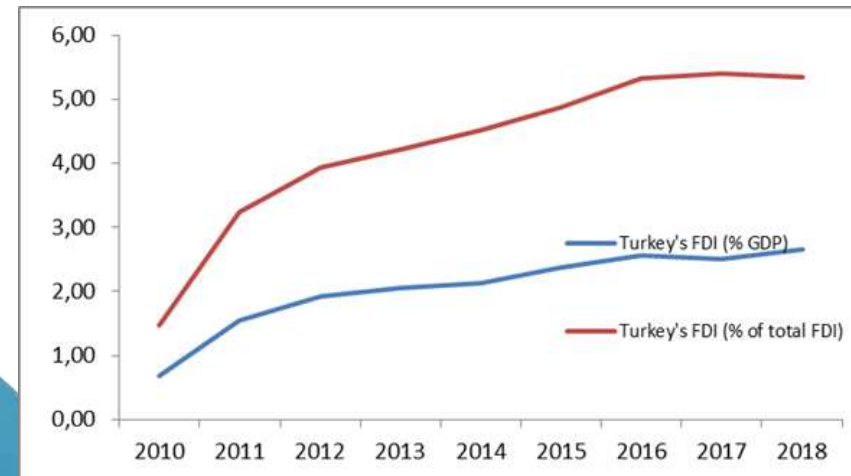
SORULAR BÖLÜMÜ

Makedonya'da Sayılarla DYY.

Tablo: Kuzey Makedonya'da Doğrudan Yatırımların Stoku –ülkeler bazında- 1997-2017, milyon avro, önceki veriler

	Country	1997	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018
1	UNITED KINGDOM	5,3	5,9	4,2	30,2	19,0	12,7	23,1	27,7	26,4	53,4	80,6	114,8	76,7	102,5	48,1	39,0	111,6	141,5	134,9	519,4	531,6	739,6
2	AUSTRIA	17,6	30,1	39,5	33,0	36,8	37,7	42,8	62,3	57,7	219,4	238,3	334,6	362,6	341,5	365,0	396,8	484,3	516,3	524,9	567,5	636,7	687,1
3	GREECE	9,7	12,8	20,5	105,3	174,2	213,0	223,0	264,1	279,2	320,4	387,1	450,7	380,3	431,2	442,9	436,2	433,5	429,2	477,3	463,4	473,9	488,3
4	NETHERLANDS	1,4	4,6	10,2	14,7	15,6	61,1	69,7	103,2	213,3	212,0	431,3	435,6	523,6	550,4	740,4	783,0	815,1	869,7	960,0	423,3	375,3	426,1
5	SLOVENIA	16,4	21,2	43,7	56,2	58,8	66,4	84,7	101,8	106,8	126,7	165,8	262,8	391,2	366,6	380,3	348,8	396,7	387,6	375,0	374,5	323,9	362,9
6	GERMANY	9,3	14,1	15,9	50,2	54,6	52,5	57,3	70,6	64,1	64,1	85,9	66,2	62,0	71,3	86,3	83,5	111,3	154,5	190,7	248,2	273,0	320,8
7	TURKEY	0,7	1,1	14,2	16,1	16,2	18,0	18,9	26,5	25,1	27,7	34,9	43,0	49,7	48,3	117,2	145,3	168,1	182,1	214,6	247,8	252,3	283,9
8	HUNGARY	0,0	0,0	0,0	0,0	300,6	300,1	313,4	354,4	350,0	350,4	421,3	410,6	388,7	346,9	346,6	346,4	324,6	227,3	226,5	209,5	213,5	213,8
9	SWITZERLAND	32,1	40,8	45,8	61,5	79,2	85,2	101,9	143,9	164,2	150,8	166,8	200,7	202,1	149,8	124,2	88,5	72,0	173,8	152,1	179,6	184,4	176,3
10	BULGARIA	2,6	3,4	2,9	3,5	6,6	11,7	23,3	24,3	27,4	42,8	62,5	86,5	92,3	117,3	120,3	142,8	138,9	116,6	130,3	148,0	150,4	163,1
	TOTAL	141,2	270,4	359,9	580,1	1.039,2	1.160,7	1.292,1	1.610,2	1.769,0	2.098,6	2.545,2	2.968,8	3.141,4	3.256,0	3.615,1	3.685,5	3.980,0	4.023,6	4.400,1	3.381,4	3.415,0	5.307,0

Kaynak: Kuzey Makedonya Cumhuriyeti Merkez Bankası (MCMB), veritabanı.

- Türkiye menşeli doğrudan yabancı yatırımların GSYİH'ya ve toplam DYY'lara olan oranı sürekli artmıştır.

Daha Etkin Bir Ortaklık Fırsatları ve Önerileri.

UYARILAR

- ❑ Türkiye, son on yılda gelişen **imajını korumalıdır**.
- ❑ Türkiye, Balkanlar'daki kültürel yumuşak gücünü (soft power) ekonomik güce dönüştürmeyi başarıyla sürdürmeye **devam etmeli**
- ❑ DYY çekme Yeni yatırım merkezleri kurulması (Almanya, ABD ve Türkiye) **takip edilmeli**.
- ❑ Türkiye, AB'nin Balkan ülkelerine yönelik **Berlin sürecinin takibi** (özellikle enerji, ulaşım ve altyapı alanında bölgesel ekonomik birliği / standardizasyon, homologasyon, ticari birlik ve dijitalleşme dikkate alınmalı),
- ❑ **Eximbank kredilerinin** şartları tekrar gözden geçirilerek daha elverişli hale getirilmeli.
- ❑ Türkiye, Balkanlar ve özellikle Makedonya'ya yönelik orta ve uzun vadeli **yatırım politikalarını** yeniden gözden geçirmeli (AB, ABD, Rusya ve Çin)
- ❑ **Stratejik projelerin** önemi: Taşımacılık koridorları (8 ve 10), "Türk Akımı" gaz boru hattı, "İpek Yolu" (124 milyar dolar değerinde) projesi ve diğer altyapı projeleri gibi. Bunların hepsi, Türkiye'yi Makedonya için sadece ekonomik açıdan stratejik olmayan çok önemli bir ortak yapar.